

Oikeuden metodit ja teoria käytännön asianajotyössä

1. Johdanto

Oikeustieteellisen tutkimuksen, ja miksei myös koulutuksen, relevanttiudesta käytännön työelämän kannalta ei juurikaan keskustella akateemisessa tutkimuksessa. Myöskään käytännön työelämässä tätä keskustelua ei ainakaan subjektiivisten kokemusten¹ perusteella mainittavasti käyda. Tämän kirjoituksen tarkoituksena on selvittää oikeustieteellisen jatkokoulutuksen eli oikeustieteen tohtorin tutkinnon (OTT) hyötyjä yksityissektorin ja nimenomaisesti asianajoalan kontekstissa. Kirjoituksen tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa siitä, millaisena oikeustieteellisen tutkimuksen tekemisen hyödyt nähdään asianajoalalla. Kirjoituksen tuottamasta tiedosta voidaan hyötyä yliopistoissa, joissa tietoja jatkokoulutuksen ja tutkimuksen työelämätarpeista voidaan hyödyntää monilla tavoilla. Yksityissektorilla toimivia tahoja kirjoitus taas voi hyödyttää yksilönäkökulmasta, kun yksilöt tekevät päätöksiä tutkimuksen tai jatko-opintojen tekemisestä.

Kirjoitus ei tarkasteltujen kysymysten valossa asemoidu perinteisen oikeustieteellisen tutkimuksen alaan. Sen sijaan tutkimuksessa tarkastellaan pikemminkin spesifejä alakysymyksiä yleisten asiantuntijuuteen liittyvien kysymysten, kuten sen, mitä asiantuntijuus ja osaaminen ovat oikeudellisella alalla, alla. Tällainen tutkimus on perinteisesti asemoitunut enemmänkin pedagogisiin tutkimustraditioihin, vaikka tutkimus edistää myös tutkimuksen kohteena olevan tieteenalan tutkimusta ja opetusta. Tästä syystä kirjoituksen toisessa luvussa käsitellään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmin muualla maailmassa tehtyä tutkimusta siitä, mitä oikeudellinen asiantuntijuus oikeastaan on. Tämän kirjallisuuskatsauksen pohjalta on rakennettu haastattelukysymyksiä haastatteluihin, joiden menetelmät ja sisällön kuvaan tarkemmin luvussa kolme.

Kirjoitusta varten on haastateltu yhteensä 10:tä oikeustieteen tohtorin tutkinnon suorittanutta henkilöä, jotka työskentelevät asianajoalalla. Haastattelujen tarkoituksena on ollut selvittää, millaista hyötyä oikeustieteen tohtorin tutkinnon suorittamisesta ja erityisesti tutkimustyössä opitusta substanssi-, teoria- ja metodiosaamisesta on käytännön työelämässä.

* *Eelis Paukku*, OTT, KTM, DI, KHT. Kirjoittaja kiittää kaikkia haastateltuja.

1. Kokemukset on jossain määrin empiirisesti validoitu luvun kolme haastatteluissa, ks. tämän kirjoituksen luku 3.

2. Asiantuntijuus oikeudellisilla aloilla

Asiantuntijuuden tutkiminen on kokonaan oma tutkimusalansa. Tässä kuvailtavassa kirjallisuuskatsauksessa avaan erilaisia näkökulmia asiantuntijuuteen ja erityisesti oikeudelliseen asiantuntijuuteen, jotta on mahdollista muodostaa haastatteluihin merkityksellisiä kysymyksiä ja teemoja. Asiantuntijuudelle, kuten juuri millekään ihmistieteiden käsitteelle, ei ole olemassa yhtä yhtenäistä määritelmää. Siitä kuitenkin vallitsee yksimielisyys, että on olemassa yksilöitä, joita kutsutaan ja jotka tunnustetaan asiantuntijoiksi.² Oma filosofinen kysymyksensä on, tuleeko asiantuntijuutta tarkastella jonkinlaisena absoluuttisena mittarina vai suhteessa tiettyyn viiteryhmään.³ Koska tässä tapauksessa tarkoituksena on tarkastella nimenomaan oikeustieteen tohtoreiden asiantuntijuutta ja sen eroa muuhun asianajajakuntaan, on kyseessä suhteellinen tarkastelunäkökulma. Tämä on myös yksi keskeisistä seikoista, joita haastateltaville tuotiin esiin. Haastattelukysymysten taustatietona siis oli, että tarkoituksena on tehdä vertailua OTT-taustaisten ja muiden asianajajien välillä.

Yksi esille nostettavista seikoista on myös se, että asiantuntijuus on aina osittain sosiaalinen konsepti, jossa ympäröivä yhteiskunta ja ammattikunta määrittelevät, ketkä ovat asiantuntijoita.⁴ Tästä näkökulmasta haastateltavilta pyrittiinkin selvittämään, luoko OTT-tutkinto jo itsessään tiettyä sosiaalista asiantuntijuutta eli sitä, että muu ammattikunta pitää OTT-tutkinnon suorittanutta henkilöä asiantuntijana jo tutkinnon itsensä vuoksi. Samalla tavalla tiedusteltiin myös sitä, miten tohtorit kokivat maallikoiden ja muiden tahojen arvostavan tohtorin tutkinnon suorittanutta asianajajaa. Joissain tutkimuksissa onkin todettu, että asiantuntijoina pidetyillä ihmisillä on muita ihmisiä vahvempi kyky vakuuttaa erityisesti matalamman osaamistason ihmisiä heidän kantansa oikeellisuudesta.⁵ Tästä syystä tutkimuksessa on aiheellista myös selvittää, miten OTT-tutkinnon suorittaneet henkilöt kokevat maallikoiden suhtautuvan heidän osaamiseensa.

Yhdysvalloissa oikeudellista asiantuntijuutta on tarkasteltu erilaisten suoritustuntareiden, kuten oikeudenkäyntien voittoprosenttien, kautta.⁶ Oikeudellista asiantuntijuutta on ylipäätään tutkittu suhteellisen vähän Yhdysvaltojen ulkopuo-

2. Alvin I. Goldman, *Expertise*. *Topoi* 37(1) 2018, s. 3–10, 3.

3. Harry Collins – Robert Evans, *Rethinking expertise*. University of Chicago Press 2007, s. 3–4.

4. Goldman 2018, s. 6.

5. Michael Owen Miller – Thomas A. Mauet, *The psychology of jury persuasion*. *The American Journal of Trial Advocacy* 22(3) 1999, s. 549.

6. John Szmer – Martha Humphries Ginn, *Examining the effects of information, attorney capability, and amicus participation on US Supreme Court Decision Making*. *American Politics Research* 42(3) 2014, s. 441–471.

lella.⁷ Tällainen tutkimustraditio tuntuu vieraalta suomalaisen asianajokentän kannalta, sillä siinä liikejuridiikan rooli on hyvin korostunut erityisesti menestyneinä pidettyjen asianajajien työssä. Tältä osin luontevampaa onkin tarkastella oikeudellista asiantuntijuutta toisesta näkökulmasta. Suurin osa asiantuntijuutta tutkivista tahoista vaikuttaisi olevan samaa mieltä siitä, että asiantuntijoina pidetyillä henkilöillä on tyypillisesti heidät muista yksilöistä erottavia kognitiivisia kykyjä ja substanssiosaamista.⁸ Tällaiset ominaisuudet nousevat toistuvasti esiin myös erilaisissa suoritusmittauksissa: asiantuntijoina pidetyt ihmiset suoriutuvat säännönmukaisesti muita alansa ihmisiä paremmin erilaisista tehtävistä.⁹ Tällaiset suoritusperusteiset mittarit korreloivat myös suhteellisen hyvin muiden asiantuntijuutta välillisesti osoittavien seikkojen, kuten koulutuksen, uran pituuden ja työkokemuksen laadun, kanssa.¹⁰

Asiantuntijuuden määritelmässä eri aloilla on myös tiettyjä yhtäläisyyksiä. Eri alojen asiantuntijoilla on samantapaisia kognitiivisia kykyjä, joita he kykenevät hyödyntämään omalla osaamisalueellaan mutta eivät muilla aloilla.¹¹ Substanssiosaamisen osalta on aiheellista korostaa, että erilaisten seikkojen ja laajojen informaationvälittäjien muistamisen lisäksi substanssiosaamisen katsotaan tyypillisesti sisältävän myös kykyä yhdistellä tähän informaatiokokonaisuuteen liittyviä asioita sekä soveltaa niitä erilaisissa tilanteissa.¹² Substanssiosaamiseen kuuluu kiinteästi myös kyky asettaa tietty ammatissa vastaan tuleva kysymys relevanttiin teoreettiseen viitekehykseen ja ratkaista tämä ongelma.¹³ Substanssiosaaminen on keskeisessä osassa lähes kaikissa asiantuntijuuden määritelmässä usein sen kannalta, miten substanssiosaaja osaa hyödyntää hankkimiaan tietoja käytännön ongelmien ratkaisuisissa.¹⁴ Tältä osin substanssiosaaminen kattaakin tietyltä alalta hankittuja tietoja, kuten oikeustieteen alalla tietoa laeista ja niiden tulkinnasta, ja tämän lisäksi kyky soveltaa tätä tietoa ongelmiin. Matalan tason substanssiosaamista on kyky muistaa asioita ja toistaa niitä sellaisenaan, kun taas substanssiosaamisen kehittyessä soveltamiskyky kasvaa.¹⁵

7. Fleurie Nivelstein – Tamara Van Gog – Henny P. Boshuizen – Frans J. Prins, Expertise-related differences in conceptual and ontological knowledge in the legal domain. *European Journal of Cognitive Psychology* 20(6) 2008, s. 1043–1064.

8. Goldman 2018, s. 4.

9. Leandra Lederman – Warren B. Hrungrung, Do attorneys do their clients justice? An empirical study of lawyers' effects on tax court litigation outcomes. *Wake Forest Law Review* 41(4) 2006, s. 1235.

10. Szmer – Ginn 2014.

11. Nivelstein ja muut 2008.

12. Fergus Bolger – Gene Rowe, The Aggregation of Expert Judgment: Do Good Things Come to Those Who Weight? *Risk Analysis* 35(1) 2015, s. 5–11.

13. Rebecca L. Sandefur, Elements of Professional Expertise: Understanding Relational and Substantive Expertise through Lawyers' Impact. *American Sociological Review* 80(5) 2015, s. 909–933.

14. Goldman 2018, s. 4.

15. Collins – Evans 2007, s. 14.

Substanssiosaaminen on kuitenkin aiheellista erottaa normatiivisesta osaamisesta eli kyvystä suorittaa tietty spesifi tehtävä. Se on toki helppo sekoittaa substanssiosaamiseen, koska tyyppillisesti seurattessamme jonkun henkilön työskentelyä havainnoimme merkittävästä osin myös hänen normatiivista osaamistaan tietyssä tehtävässä.¹⁶ Asiantuntijoiden itsensä ratkaistessa tiettyä ongelmaa he eivät usein tunnista merkittävää osaa tiedoista, joita he hyödyntävät tehtävää suorittaessaan.¹⁷ Asiantuntijuutta oikeudellisella alalla käsittelevissä tutkimuksissa on todettu, että toimialan erityispiirteiden vuoksi substanssiosaamisen rooli on erityisen korostunut, koska substanssiosaamisen hankkimiseksi asiantuntijalla tulee olla muihin aloihin verrattuna poikkeuksellinen määrä tietosisältöä, jota he voivat käyttää ja hallita.¹⁸ Tämä vaikuttaisi olevan kuitenkin oikeuskulttuurisidonnaista, sillä Yhdysvalloissa oikeudenkäyntiavustajia käsittelevissä tutkimuksissa substanssiosaamisen roolia on pidetty suhteellisen pienenä.¹⁹

Myös siitä vaikuttaisi olevan suhteellisen vahva konsensus, että asiantuntijoilla on substanssiosaamisen lisäksi myös muita taitoja, jotka erottavat heidät muista substanssiosaajista.²⁰ Tällaiset kognitiiviset taidot ovat sellaisia taitoja, joita asiantuntijat kykenevät hyödyntämään omalla alallaan, jotta he suoriutuvat tehtävistään tehokkaasti ja laadukkaasti.²¹ Tällaista osaamista on kuvattu kykynä, jolla substanssiosaaminen saadaan käyttöön tietyssä työtilanteessa.²² Yksi erikoisuus asiantuntijoiden kognitiivisissa kyvyissä on, että he eivät kykene hyödyntämään näitä kykyjä muilla aloilla läheskään yhtä tehokkaasti kuin omalla alallaan.²³ Kognitiivisten ja substanssiosaamisen erosta saadaan ensimmäiset keskeiset teemat haastatteluun – hyödyttäväkö oikeustieteellisen tutkimuksen tekeminen tutkimuksen tekijää substanssiosaamisen tai muiden kognitiivisten kykyjen lisääntymisen kautta.

Yhteenvetona muualla tehdystä tutkimuksesta voidaan nostaa esille useita seikkoja, joita on relevanttia selvittää haastatteluilla. Ensimmäinen näistä on, miten väitöskirjaprosessin aikana hankittua substanssiosaamista voidaan hyödyntää käytännön asianajotyössä. Toinen asia on, millaisia muita asianajotyössä hyödynnettäviä taitoja väitöskirjaprosessin aikana kehittyy. Tällaiset taidot voivat liittyä esimerkiksi laintulkintaan tai argumentaatioon. Kolmas seikka on akateemisen tutkimuksen ja asianajotyön erot. Tätä selvitetään useilla tavoilla. Ensimmäinen

16. Bolger – Rowe 2015.

17. Collins – Evans 2007, s. 14.

18. Sandefur 2015; Szmer – Ginn 2014; Miller – Mauet 1999 ja William M. Sullivan – Anne Colby – Judith Welch Wegner – Lloyd Bond – Lee S. Shulman, *Educating Lawyers: Preparation for the Profession of Law*. Jossey-Bass 2007.

19. Nievelstein ja muut 2008.

20. Mark Addis – Christopher Winch, *Education and expertise*. John Wiley & Sons 2019, s. 1.

21. Nievelstein ja muut 2008.

22. Sandefur 2015.

23. Nievelstein ja muut 2008.

näistä on, millaisia muita taitoja tarvitaan, jotta akateemisessa tutkimuksessa hankitut taidot saadaan käyttöön käytännön asianajotyössä. Toinen tehtävä on selvittää, miten haastateltavat oikeustieteen tohtorit ovat muuten katsoneet akateemisen tutkimuksen olevan avuksi heidän asianajotoiminnassaan.

3. Haastattelut

3.1. Menetelmät

Haastatteluihin valikoitui yhteensä 10 henkilöä. Henkilöt työskentelevät tai ovat vastikään työskennelleet asianajoalalla tai siihen läheisesti rinnastuvassa toiminnassa, esimerkiksi lakiasiaintuimistossa. Kaikki haastellut ovat suorittaneet oikeustieteen tohtorin tutkinnon ja ovat tutkinnon suorittamisen jälkeen toimineet asianajotyössä tai siihen rinnastuvassa työssä. Osa haastateltavista oli työskennellyt asianajotyössä jo ennen väitöskirjan tekemistä, osa aloitti asianajotyön väitöskirjan tekemisen jälkeen. Suurin osa haastateltavista työskenteli yhä väitöskirja-aiheensa parissa, osa spesifimmin, kun taas osa työskenteli laajemmin erilaisten toimeksiantojen parissa. Osa haastateltavista seurasi yhä akateemista julkaisutoimintaa, tosin tämä jakoi vastaajia merkittävästi. Suurin osa haastateltavista ei osallistunut enää akateemiseen julkaisutoimintaan.

Haastattelut toteutettiin niin sanottuina teemahaastatteluina, joissa haastattelukysymyksiä ei ollut strukturoitu tiukasti vaan haastattelut suoritettiin yleisesti tiettyjen ennakolta valittujen teemojen ympäriltä.²⁴ Kyseessä oli tyypillinen osittain strukturoitu haastattelututkimus, jossa tutkimuskohteiden annettiin kertoa näkemyksiään suhteellisen vapaasti tietyn teeman ympäriltä ja heille esitettiin tarvittaessa täsmentäviä kysymyksiä heidän toteamuksistaan kyseisen teeman piirissä.²⁵ Menetelmälle tyypillisellä tavalla kysymykset muuttuivat ja kehittyivät osittain haastattelujen välillä, jotta yhden haastateltavan esiin nostamista ja tutkimuksen kannalta kiinnostavista näkökohdista voitiin kysyä myös myöhemmiltä vastaajilta.²⁶ Tästä syystä kaikille vastaajille ei esitetty samoja kysymyksiä samassa järjestyksessä vaan keskustelua käytiin yleisemmällä tasolla sen teeman ympärillä, miten OTT-tutkinnossa hankittu substanssi-, metodi- ja teoriaosaaminen näkyy kyseisen henkilön työssä. Tutkimusmenetelmä on hyvin yleinen ja vakiintunut

24. Raine Valli – Eila Aarnos, Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus 2018, luku 1. Teemahaastattelu.

25. Svend Brinkmann, *Qualitative Interviewing*. Oxford University Press 2013, s. 18.

26. Anne Galletta – William E. Cross, *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication*. New York University Press 2013, s. 46.

sen selvittämiseksi, miten haastattelun kohteet näkevät ja kokevat tarkasteltavan ilmiön. Sen vuoksi myös haastatteluiden tulokset on kirjoitettu tässä muodossa niiden teemojen ympärille, joita haastatteluissa käsiteltiin.²⁷

Haastateltavat edustavat suhteellisen suurta joukkoa suomalaisista oikeustieteen tohtoreista, jotka työskentelevät asianajoalalla. Haastateltavat myös työskentelevät hyvin erilaisissa tehtävissä. Haastattelut toteutettiin anonyymina ja haastateltavat luvattiin anonymisoida tarkasti. Tästä syystä tuloksina ei julkaista sellaisia seikkoja, jotka vain yksi haastateltava mainitsi, lukuun ottamatta siteerauksia. Samasta syystä vastauksissa ei tarkemmin eritellä, millä sektorilla vastaajat työskentelivät.

3.2. Tulokset

Haasteltavista suurin osa työskenteli yhä sillä oikeudenalalla, josta väitteli, vaikka tästä oli yksittäisiä poikkeuksia. Moni vastaajista työskenteli useammalla oikeudenalalla kuin hänen väitöskirjansa käsitteli. Merkittävä osa vastaajista oli työskennellyt samalla oikeudenalalla myös ennen väitöskirjan tekemistä, mutta osa vastaajista oli tehnyt väitöskirjansa ennen asianajotyötä tai kokonaan joltakin muulta oikeudenalalta kuin jolla työskenteli asianajotyössä. Merkittävä osa vastaajista oli tehnyt väitöskirjansa sellaiselta alalta, jolla oli toiminut jo pitkään asianajotyössään.

Väitöskirjan tekemisen nähtiin useimpien haastateltavien kokemusten perusteella edistävän uraa myös asianajoalalla. Väitöskirjan tekemisen koettiin toimivan erityisesti keinona kehittää itseään. Tätä kuvattiin siten, että väitöskirjaa tehdessään tutkija tarkastelee samoja kysymyksiä kuin omassa työssään mutta eri näkökulmasta. Osa vastaajista näki sen tuovan myös eräänlaisia työhyvinvointi-työtyjä paremman motivaation ja ”ajatusten virkistymisen”²⁸ myötä. Väitöskirjan tekemisen nähtiin usein myös lisäävän merkittävästi asianajajan uskottavuutta sekä muiden alan toimijoiden että maallikoiden silmissä. Osa vastaajista koki saaneensa tällaisia uskottavuushyötyjä jo väitöskirjan tekemisen aikana. OTT-tutkinnon koettiin myös herättävän kunnioitusta ja luovan tietynlaista uskottavuutta muussa ammattikunnassa. Osa näin kertoneista vastaajista toi esiin, miten muut alan toimijat arvostavat sekä substanssiosaamista että metodiosaamista. Osa vastaajista tosin koki muun ammattikunnan suhtautumisen olevan suhteellisen neutraalia. Osasyynä tähän pidettiin sitä, että akateemisen tutkimuksen tuntemus on yleensä melko vähäistä. Substanssiosaamisen arvostuksesta tuotiin esiin sitä, että jos henkilö on työskennellyt asianajajana jonkin oikeudenalan parissa sekä julkaissut tältä alalta akateemista tutkimusta, pidettiin häntä tietyn subs-

27. Brinkmann 2013, s. 22.

28. Haastateltavien käyttämien ilmaisujen suorat siteeraukset on merkitty lainausmerkein.

tanssiaiheen asiantuntijana. Metodiosaamisen osalta tuotiin esiin, että tohtorin tutkinnon suorittaneelta henkilöltä tiedustellaan usein näkemystä vaikeisiin oikeudellisiin ongelmiin myös hänen substanssiosaamisensa ulkopuolelta, koska tällaisen henkilön koettiin kykenevän hankkimaan tietoa ja rakentamaan perusteltuja argumentteja myös tällaisissa asioissa. Osa haastateltavista myös neuvoi muita asianajajia työssään, tyyppillisesti juuri omalla erityisalueellaan.

Tohtorin tutkinnon koettiin lisäävän uskottavuutta myös muiden alojen asiantuntijoiden silmissä. Erityisesti asiakaskunnassa olevien muiden alojen tohtoreiden koettiin arvostavan OTT-taustaisia asianajajia. Jotkut asianajotyössä työskentelevistä näkivät tämän myös markkinointietuna asiakkaiden suuntaan ja siinä, millaisia toimeksiantoja henkilölle ylipäättään tarjotaan hoidettavaksi. Osa vastaajista myös korosti sitä, että tohtorin kertomaa pidetään lähtökohtaisesti muun ammattikunnan jäsenen kertomusta uskottavampana. Tämän lisäksi tietyn alan menestyneen asianajajan, joka vielä lisäksi julkaisee aiheesta akateemista tutkimusta, kuvattiin usein olevan muiden alan toimijoiden silmissä alansa ”huippuosaaja” tai ”johtava asiantuntija”. Eräs vastaaja kuvasi tätä niin, että kirjaimien (OTT) saamisen jälkeen ei ollut tarpeen vakuutella, onko alansa asiantuntija vai ei. Tällä tunnettavuudella ja arvostuksella nähtiin olevan rahallista arvoa asianajoalalla. Vastauksissa tuotiin esiin myös sitä, että asianajoalalla on helppo kutsua itseään tietyn oikeudenalan asiantuntijaksi ilman, että ulkoinen taho pystyy helposti tarkastamaan tämän väitteen todenperäisyyttä.

Samanlaisista syistä muut vastaajat näkivät hyödyllisenä jatkaa akateemista julkaisemista väitöskirjan tekemisen jälkeen, koska tämä nähtiin keinona tuoda omaa asiantuntijuutta esiin ja saada siitä myös markkinointihyötyjä. Tohtorin tutkinnon koettiin myös muuttavan omaa suhtautumista muihin akateemisiin ihmisiin, ja osa vastaajista toikin esiin, että väitöskirjaprosessin jälkeen he uskalivat ja osasivat kritisoida paremmin akateemisesti meritoituneita juristeja myös asianajotyössään.

Käsitys tutkinnon tuomasta markkina-arvosta kuitenkin jakoi vastaajia huomattavasti. Osa vastaajista katsoi, että OTT-tutkinnolla ei ollut markkina-arvoa asianajoalalla. Osa vastaajista jopa näki tutkinnon negatiivisena asiana. Osa niistä vastaajista, jotka eivät itse olleet kokeneet tällaista negatiivisuutta, kuitenkin kuvasivat tunnistaneensa ilmiön muiden ammattikuntaan kuuluvien tahojen kertomuksista. Negatiivisuus liitettiin siihen, miten muut ammatinharjoittajat suhtautuivat OTT-tutkintoon. Useampi vastaaja korosti, että negatiivisuutta on havaittavissa erityisesti lainkäyttöratkaisuja tekeviltä tahoilta. Myös ne vastaajat, jotka eivät itse olleet kokeneet tällaista negatiivista suhtautumista, kertoivat kuulleensa tällaisesta ilmiöstä. Toiset vastaajat taas kokivat nimikkeen aiheuttavan kateutta tai jotain siihen rinnastuvaa reaktiota. Osa kuvasi tätä kevyemmin jonkinlaisena ”leikkimielisenä naljailuna” ja totesikin, että muut ammatinharjoittajat pitävät tohtoria tästä huolimatta alansa asiantuntijana ja myös toimivat usein sen mukaisesti. Neutraalisti tai negatiivisesti suhtautuvista vastaajista osa korostikin

OTT-tutkinnon ja myös sen jälkeisen tutkimustoiminnan merkitystä akateemisen uran kannalta ja sitä, miten OTT-tutkinto avaa ovia nimenomaan akateemiseen maailmaan. Toisaalta OTT-tutkinnon merkitystä pääasiassa akateemiselle uralle korostivat myös ne vastaajat, jotka kokivat tutkinnon hyödyttävän myös asianajouralla. Pieni osa vastaajista näki myös väitöskirjan jälkeisen tutkimustyön olevan merkityksellisessä roolissa heidän tulevan asianajouransa kannalta, vaikka yhtä suuri osa akateemista uraa jatkavista ei nähnytkaan sen hyödyttävän heidän ammatillista uraansa enää merkittävästi; heitä motivoivat tutkimuksen jatkamisessa muut seikat. Eräs vastaaja kuvasi väitöskirjan jälkeisen tutkimuksen hyötyjä seuraavalla fraasilla: ”Kirjaimet eivät kannattele loppuelämää.”

Usea haasteltavista ei kokenut, että työskentely asianajoaalalla helpottaisi tulevaa akateemista julkaisutoimintaa, vaan käytännön työn lähestymistavan koettiin olevan siinä määrin erilaista, että akateemisen tutkimuksen tekeminen vaatisi erilaista lähestymistapaa. Tästä poiketen osa vastaajista harjoitti yhä akateemista julkaisutoimintaa. Motivaattorina toimi haastateltavien mukaan erityisesti heitä itseään kiinnostavien ja heille työssään tarpeellisten oikeudellisten ongelmien ratkaiseminen. Tästä vastaajajoukosta osa korosti kirjoittavansa erityisesti omaksi ilokseen, vaikka he kokivat sen tuottavan myös ammatillista hyötyä joko arvonnannon tai osaamisen kehittymisen muodossa. Eräs vastaaja tiivistä käytännön työstä kumpuavan tarpeen julkaista siten, että työssä törmää välillä sellaisiin oikeudellisiin ongelmiin, jotka ovat ”musta aukko”. Tällöin aikaisemmasta oikeuskäytännöstä tai -kirjallisuudesta ei ole selvitettävissä minkäänlaista kelvollista ratkaisusuositusta siihen, miten tietty ongelma tulisi ratkaista. Tällaiset vastaajat näkivät arvokkaana, että akateeminen tutkimus tuottaa vastauksia heille itselleen ja muille alalla toimiville.

Kaikki haastateltavat kokivat väitöskirjan tekemisen lisänneen heidän substanssiosaamistaan väitöskirja-aiheesta. Toisaalta tämän substanssiosaamisen merkitys käytännön työn kannalta jakoi vastaajia: osa korosti sen merkitystä käytännön työlleen paljon, osa taas totesi, että ei ole isoa merkitystä, mistä väitöskirjan tekee, kunhan sen tekee. Tämä kysymys jakoi vastaajat melko tasan kahteen ryhmään. Jälkimmäisellä kannalla olleet vastaajat korostivatkin erityisesti tieteellisen ajattelutavan ja metodi- ja teoriaosaamisen merkitystä. Pieni osajoukko vastaajista erottui siinä, että se koki nimenomaan paremman substanssiosaamisen kehittämisen heidän omia tiedonhaku- ja argumentaatiotaitojaan.

Substanssiosaamisen koettiin lähes yksimielisesti ulottuvan väitöskirjan aihetta laajemmalle ja sen kuvattiin olevan eräänlainen syväluotaus siihen oikeudenalaan, josta väitöskirjan teki. Myös ne vastaajat, jotka olivat työskennelleet aiheen parissa jo ennen väitöskirjaa, kokivat, että heidän substanssiosaamisensa kehittyi tutkimustyön myötä. Pieni osa vastaajista mainitsi väitöskirjan kirjoittamisen lisänneen heidän ymmärrystään myös tähän oikeudenalaan liittyvistä muista oikeudenaloista ja näiden liityntöjen kannalta keskeisistä kysymyksistä, jolloin heidän osaamisensa laajeni muillekin oikeudenaloille. Myös oikeudenalan

teoreettisten perusteiden kertaamisen hyötyjä tuotiin esiin. Useat vastaajat kokivatkin väitöskirjan parissa hankitun substanssiosaamisen hyödyttävän oikeudenalalla työskentelyä ylipäättään. Tällaisen osaamisen sanoittaminen oli kuitenkin usealle vastaajalle haastavaa, ja usea vastaaja totesikin, että heidän hankkimansa ammatillinen ja akateeminen osaaminen on kokonaisuus, jolloin akateemisessa tutkimuksessa hankitun osaamisen osuutta on vaikea määritellä. Tämä korostui erityisesti vastaajilla, joilla oli taustalla pitkä ammatillinen ura ennen väitöskirjatyötä.

Osa vastaajista näki substanssiosaamisen kehittymisen olevan pääasiallinen tai lähes ainoa ammatillisen osaamisen kehittymiseen liittyvä hyöty, joka väitöskirjan tekemisestä heille koitui. Vastaajat myös poikkeuksetta näkivät substanssiosaamisen hyödyttävän heitä heidän asianajotyössään, lukuun ottamatta luonnollisesti niitä vastaajia, jotka eivät työskennelleet väitöskirja-aiheensa parissa. Vähemmistö vastaajista tosin näki, että substanssiosaaminen ei ollut niin merkittävä hyöty kuin metodi-, teoria- ja argumentaatio-osaaminen.

Substanssiosaamisen lisäksi moni haastateltava toi kysyttäessä esiin myös metodi- ja teoriaosaamistaan, vaikkakaan eivät näillä käsitteillä. Monet vastaajat kuvasivat väitöskirjaprosessissa opittuja taitoja ”ajattelutavan kehittymisenä” tai muuna vastaavana ilmaisuna. Tästä poiketen pieni osa vastaajista nosti esiin myös metodin ja yleisen oikeusteorian käsitteitä. Eräs vastaaja kuvasi tämän osuvasti siten, että hän kuvaili oman työnsä olevan lainoppia. Oman oikeudenalan substanssiosaamisen lisäksi tuotiin esiin myös oikeusjärjestelmän ja teoreettisten lähtökohtien syväymmärryksen merkitystä. Väitöskirjan tekemisen koettiin tavallisesti parantaneen kykyä rakentaa oikeudellisia argumentteja ja tulkita lain-säädäntöä. Tämän lisäksi tiedonhankintataitoja tuotiin esiin, usein tosin osana oikeuslähdeoppia. Oikeuslähdeopin merkitystä korotettiin useassa eri yhteydessä sekä osana ongelman tunnistamista ja käsittelyä että osana vakuuttavamman argumentaation rakentamista.

Eräs vastaaja kuvasi väitöskirjaprosessissa kehittyneitä ajattelutavan muutosta niin, että hän kykenee lähestymään oikeudellisia kysymyksiä ”tieteellisemmin”. Tätä kuvattiin muun muassa kykyä katsoa samaa kysymystä useista eri perspektiiveistä ja hajottaa käytännön ongelma osiin ja järjestellä sitä uudestaan. Tätä kuvattiin muun muassa analyysin ja luokittelun tekemiseksi sekä atomeiksi hajottamiseksi. Useampi vastaaja mainitsi, että argumentointi kehittyi erityisesti sellaisissa kysymyksissä, joissa ei ollut valmiita vastauksia ja joissa jouduttiin toimimaan suuremman epävarmuuden alla. Osa vastaajista korosti, että jotkut asianajat kehittävät vastaavia kykyjä myös työssään ajan kuluessa.

Vastaajat kertoivat muun muassa, että oikeudellisessa argumentaatioissa on erilaisia tasoja ja että väitöskirjan tekemisen jälkeen on parempia valmiuksia vastata argumentteihin ”oikealla tasolla”. Vähemmistö vastaajista tosin korosti, että akateeminen kirjoittaminen ja käytännön kirjoittaminen ovat erilaisia tekstilajeja ja tämän vuoksi väitöskirjan kirjoittamisesta koituvat suorat hyödyt ovat vähäi-

sempiä. Muutama vastaaja mainitsi tohtorikoulutuksen saaneen lakimiehen olevan kyvykkäämpi laatimaan tieteellisesti valideja juridisia argumentteja. Väitöskirjatutkimuksen kuvattiin myös kehittävän kykyä rakentaa sellaisia oikeudellisia argumentteja, joilla voidaan vakuuttaa muita ammatissa toimivia, sekä asianajajia että lainkäyttäjiä. Muutama haastateltava tosin ei osannut nimetä, liittyikö tämä vakuuttavuus enemmän argumentaation sisältöön vai OTT-tutkimuksen olemassaoloon. Ne vastaajat, jotka korostivat argumentaation laadun merkitystä, toivat usein esiin, että tohtorinakaan ei voi sanoa mitä tahansa vaan maineen säilyttäminen vaatii laadukkaiden argumenttien esittämistä jatkuvasti sekä kirjelmässä että suullisesti. Tätä tuotiin esiin toteamuksella, että tohtorin tuoma kanta lain tulkinnasta on todennäköisemmin punnittu kuin arvailua siitä, miten lakia tulkitaan.

Eräs vastaaja kuvasi kykyä vastata argumentteihin ja sen kehittymistä niin, että väitöskirjan jälkeen kykenee havaitsemaan erilaisissa jutuissa aivan uudenlaisia oikeuskysymyksiä ja ulottuvuuksia sekä muiden ammatinharjoittajien tekemiä valintoja. Toinen vastaaja taas kuvasi, että samaa asiaa voi lähestyä useasta eri näkökulmasta, joista vain osa on asiakkaalle hyödyllisiä, mutta nämä kaikki näkökulmat pitää silti tunnistaa. Eräs vastaaja kuvasi tämän eroavan välillä käytännön työssä näkyvästä toimintatavasta seuraavasti: ”Ei vain oteta yhtä pykälää ja toivota, että sitä tulkitaan näin.” Argumentaatiotaidon ja laintulkinnan kehittyminen koettiin myös niin, että tapausta ei lähdetä enää rakentamaan epäkoherenttien argumenttien varaan. Ylipäätään tutkimuksen tekemisen ja muiden tutkimusten lukemisen koettiin muutaman vastaajien vastauksissa tuovan erilaista ja asianajomaailmaan soveltuvampaa lähestymistapaa oikeudelliseen ajatteluun, koska oppikirjatyylisen pedagogisen tekstin sijaan tutkimustyössä luetaan ja työstetään argumentoivaa tekstiä, jota tarvitaan usein myös asianajotyössä. Esimerkiksi kyky viitata oikeuskirjallisuuteen ja rakentaa selkeitä oikeudellisia argumentteja mainittiin yhtenä hyödyllisenä väitöskirjaprosessin aikana opittuna taitona.

Vastaajat korostivat myös, että väitöskirja opettaa laintulkintaan ”erilaista ajattelutapaa”, mikä auttaa heitä työssään. Toisaalta osa vastaajista ei ollut tunnistanut tällaisia hyötyjä, ja he korostivat, että eivät kykene erottelemaan, mikä tällaisesta osaamisesta on hankittu käytännön työssä ja mikä akateemista tutkimusta tehdessä. Kriittisimmin metodi- ja teoriaosaamisen merkitykseen suhtautuneet vastaajat toivat usein esiin, että he kokevat väitöskirjan tekemisen olevan nimenomaan substanssiosaamista hyödyttävää. Pieni osa korosti myös väitöskirjaprosessin ja tutkimuksen tekemisen tuoneen heille ammatillista itsevarmuutta ja kykyä sietää epävarmuutta, koska väitöskirjaprosessi opetti, että oikeudelliseen ratkaisutoimintaan liittyy laajalti epävarmuutta, jonka tulkitsemiseen on erilaisia keinoja mutta ei yhtä lopullista totuutta. Nämä vastaajat kokivat väitöskirjaprosessin tuoneen kykyä luoda argumentteja tällaisissa tilanteissa. Eräs vastaaja kuvasi tätä ilmaisulla ”oikeusepävarmuuden tunnistaminen ja hyväksyminen”. Osa haastateltavista kuvasi olevansa väitöskirjaprosessin jälkeen myös varmempia toimimaan epävarmuutta sisältävissä tilanteissa, joihin ei ole olemassa selkeää

vastausta tai edes tulkintasuositusta. Eräs vastaaja toi tällaisia näkemyksiä esiin ilmaisulla ”uskaltaa keskittyä olennaiseen”. Toinen vastaaja korosti, että väitöskirjatyön jälkeen osaa karsia epäolennaista ja voi keskittyä olennaiseen.

Myös systeemiymmärryksen merkitystä tuotiin esiin. Väitöskirjan tekemisen kuvattiin lisänneen ymmärrystä tiettyjen lakien systematiikasta, minkä koettiin auttavan asianajajan työssä. Osa niistäkin vastaajista, jotka kokivat väitöskirjan hyötyjen rajautuneen substanssiosaamiseen, näkivät vastaavia hyötyjä, jotka ulottuivat laajemmin koko väitöskirjan kattamalle oikeudenalalle. Metodi- ja teorioosaamista korostaneet vastaajat painottivat tyypillisemmin taas systeemiymmärryksen leviämistä myös muille oikeudenaloille.

Osa haastateltavista korosti akateemisen tutkimuksen ja käytännön työn eroa. Moni haastateltava ilmaisi eri tavoin, miten akateeminen tutkimus on monilta osin liian ”teoreettista” käytännön työtä varten eikä se pysty tarjoamaan vastauksia sellaisiin ongelmiin, joita he kohtaavat työssään. Eräs vastaaja kuitenkin kritisoi tällaista ajattelua ja korosti, että lähes kaikenlainen tutkimus kehittää oikeudellista ajattelua, vaikkakin hän painotti myös osan modernista tutkimuksesta olevan kauempana käytännön työstä kuin muun tutkimuksen.

Moni kriittisesti suhtautuvista vastaajista käytti ilmaisua ”tutkijankammio”, jonka luoma mielikuva vaikutti suhteellisen yhteneväiseltä vastaajien keskuudessa, myös niiden, jotka harjoittivat yhä julkaisutoimintaa. Ne vastaajat, jotka näkivät oikeustieteellisen tutkimuksen hyödyttävän laajemminkin alaa, totesivat ymmärtävänsä, miksi monet toimialalla voivat ajatella näin. Tutkijankammiosta puhuneet vastaajat kritisoivatkin usein käytännön työn näkökulmasta sitä, että iso osa tutkimuksesta on käytännön työn tarpeisiin liian ”filosofista” ja ”teoreettista” tai liian spesifeihin kysymyksiin keskittyvää. Eräs vastaaja kiteytti näitä käsityksiä toteamalla, että ”on olemassa oikeitakin ongelmia”. Myös sitä korostettiin, että lainopillista perustutkimusta tehdään nykyään turhan vähän. Eräs vastaaja myös totesi yliopistotutkimuksen olevan jatkuvasti vähemmän relevanttia käytännön työn kannalta. Tämä teema tuntui tosin jakavan vastaajia melko paljon oikeudenalakohtaisesti, ja useat vastaajat nimesivät oikeudenaloja, joilla tutkimuksen koettiin olevan lähellä käytännön tarpeita. Monet vastaajat²⁹ nimesivät vero-oikeuden esimerkkinä tällaisesta oikeudenalasta.

Toki kovintakin kritiikkiä esittäneet vastaajat esittivät myös positiivisia näkemyksiä siitä, että yliopistossa tehdään myös käytännönläheistä ja käytännön ongelmien kannalta relevanttia tutkimusta. Vastaajat eivät sinänsä kritisoineet filosofisena tai teoreettisena kuvaamansa tutkimuksen merkitystä oikeustieteen kannalta vaan siltä kannalta, kuinka relevanttia tällainen on käytännön työelämää ajatellen. Iso osa vastaajista katsoikin, että akateemisesta maailmasta asianajomaailmaan siirtyminen edellyttää tiettyä ajattelutavan muutosta ja käytännön valmiuksien hankkimista. Akateemisen taustan omaavien henkilöiden kuvattiin

29. Jotka eivät itse olleet väitelleet vero-oikeudesta.

olevan hyviä selvittämään lain tulkintaa ja sisältöä tietyssä tilanteessa, mutta ilman toimialakokemusta heillä koettiin usein olevan vaikeuksia keksiä sopivaa ratkaisua asiakkaan tarpeisiin. Eräs vastaaja kiteytti tämän ilmaisulla ”kiertoreittien etsiminen”, jota käytännön asianajotyössä tarvitaan. Käytännön ongelmanratkaisun kuvattiinkin edellyttävän ainakin tietyn verran kokemusta asianajajalta. Useampi kuin yksi vastaaja toi oma-aloitteisesti esiin, että erityisesti vero-oikeuden parissa akateemista tutkimusta tehneille henkilöille on luontevampaa siirtyä käytännön ongelmien pariin. Anonymiteetin vuoksi tästä asiasta ei kysytty mitään vero-oikeuden parissa työskenteleviltä tohtoreilta.

Useimmat käytännön työn ja akateemisen tutkimuksen eroista kertoneista haastateltavista kuitenkin kokivat, että heidän oma teoreettisena kuvaamansa osaaminen auttoi heitä heidän työssään merkittävästi, koska heillä on myös käytännön kokemusta niistä oikeudellisista ongelmista, joihin teoreettinen osaaminen linkittyy. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan nähneet tätä välttämättömänä, vaikka he korostivat, että tutkijan siirtyminen asianajomaailmaan edellyttää tiettyä ajattelutavan muutosta. Osa vastaajista toi erikseen ja oma-aloitteisesti esiin sitä, miten myös asianajajalla työskentely kehittää joillekin yksilöille substanssi- ja muuta osaamista niin, että tämä rinnastuu väitöskirjatutkimuksessa hankittuun substanssiosaamiseen ja jopa ylittää sen. Tämän lisäksi vastaajat korostivat muiden asianajotyössä hankittujen taitojen merkitystä ja sitä, miten useat arvostetut ja alallaan huippuina pidetyt henkilöt ovat hankkineet tällaiset taidot käytännön asianajotyössään.

Haastateltavilla oli suhteellisen vahva konsensus siitä, että asianajajalla työskennellessä yliopistotaustaisen henkilön tulee omaksua tiettyjä asiantuntijataitoja, jotta akateemisen osaamisen saa tehokkaasti käyttöön. Vastaajien näkemykset siitä, mitä nämä hyödylliset asiantuntijataidot ovat, erosivat kuitenkin todella huomattavasti, ja eri henkilöt toivat esiin täysin erilaisia seikkoja. Moni mainitsi ”käytännöllisyyden” olevan oma taitonsa.

Osa haastateltavista korosti ammattia harjoittaessa opittuja asiantuntijataitoja, kuten viestinnän eri muotoja, sellaisena seikkana, jota teoriaosaamisen hyödyntämisessä käytännössä tarvitaan. Osa toi tämän esiin laajempina ihmissuhdetaitojen ja sosiaalisen kanssakäymisen kokonaisuutena. Myös markkinoinnin merkitystä korostettiin, ja haastateltavat kokivat, että omasta akateemisesta osaamisesta ei saa samanlaisia hyötyjä, jos aihetta ei tuo itse esiin. Eräs haastateltava kiteytti asian niin, että asianajajamaailmassa ei seurata julkaisuluettelaita tai akateemisia julkaisuja. Tästä poiketen joidenkin muiden vastaajien mielestä akateemiset julkaisut nähtiin myös markkinointihyötynä jo itsessään, vaikka niitä ei tuotu esiin. Eräs vastaaja myös koki, että hänen väitöskirjansa ja akateeminen toimintansa tuo enemmän tunnettuutta kuin asianajotoiminta. Toisaalta muut vastaajat korostivat sitä, että markkinointihyötyjen saamiseksi tulisi väitöskirja tehdä mieluiten sellaiselta oikeudenalalta, jonka parissa työskentelee.

Viestintätaidoista esimerkkinä tuotiin esiin se, että vaikka henkilö itse ymmärtäisi, mikä on tietyn lain oikea tai paras tulkinta tietyssä tilanteessa, tuomari ei välttämättä tätä tiedä, ellei asiaa osata tuoda esiin. Muutama vastaaja toi tosin tähän erilaisen näkökannan: he kokivat väitöskirjaprosessin kehittäneen heidän taitojaan argumentoida selkeämmin ja ymmärrettävämmin verrattuna aiempaan sekä muuhun ammattikuntaan. Myös ihmisten kanssa asiointia, luottamuksen rakentamista ja ihmisten vakuuttamista omasta näkemyksestä tuotiin esiin sellaisina taitoina, joita asianajajan työssä kehittyi ja joita tarvitaan teoriaosaamisen lisäksi. Toisaalta osa vastaajista ei tunnistanut tällaisia taitoja tai erillistä tarvetta ammatissa hankituille taidoille, jotta akateemisessa tutkimuksessa hankitun osaamisen saisi käytäntöön.

4. Yhteenveto

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että oikeustieteen tohtorin tutkinnon suorittaminen hyödyttää myös käytännön asianajotyöhön suuntautuvia henkilöitä. Menestyvää asianajajaa voidaan pitää oman alansa asiantuntijana. Tällaiseksi tuleminen edellyttää vahvaa substanssiosaamistaustaa. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että ainakin tohtorien mielestä heidän substanssiosaamisensa kehittyi väitöskirjaprosessin aikana merkittävästi ja sellaisella tavalla, jota he voivat hyödyntää käytännön asianajotyössä. Tältä osin väitöskirjan aihe ja ylipäättäen se oikeudenala, jota väitöskirjassa käsiteltiin, nousivat esiin. Suppeamman substanssiosaamisen – eli väitöskirjan aiheen – sijasta tohtorit kokivat saaneensa laajemmin substanssiosaamista siltä oikeudenalalta tai niiltä oikeudenaloilta, jota tai joita he käsitelivät väitöskirjassaan. Iso osa vastaajista korosti myös muita väitöskirjaprosessissa opittuja taitoja, erityisesti metodi- ja argumentaatiotaitoja. Näiltäkin osin voidaan pitää suhteellisen vahvana tuloksena, että väitöskirjan tekeminen edistää merkittävästi asianajouralle pyrkivän henkilön osaamista.

Vastaajien mielipiteet jakaantuivat jonkin verran siinä, millaista osaamista tarvittiin, jotta tämän substanssiosaamisen sai käyttöön asianajotyössä. Osa tohtoreista koki, että substanssiosaamisen kannalta hyödyllinen väitöskirja käsitteli riittävän konkreettisia kysymyksiä eikä ollut liian teoreettinen. Liian teoreettisena vastaajat vaikuttivat pitävän sellaista tutkimusta, jonka yhteys käytännön asianajotyöhön on etäistä tai joka käsitteli käytännön työn kannalta epärelevanttejä kysymyksiä. Osa myös koki, että väitöskirjatyössä hankitun substanssiosaamisen sai käyttöön käytännön asianajotyössä vain, jos tohtori hankki lisäksi muita taitoja. Erityisesti viestintä- ja vuorovaikutustaitojen merkitystä käytännön asianajotyön kannalta korostettiin. Osa mainitsi myös erilaisten käytännön ongelmien

ja tapausten kanssa työskentelyn tuottavan sellaisia taitoja, joita tarvittiin, jotta väitöskirjatyössä hankitut taidot sai käyttöön asianajotyössä.

Tohtorin tutkinnon suorittamisessa on aiheellista kiinnittää huomiota myös sen tuomaan mainearvoon. Vaikka tästä vastaajilla olikin toisistaan poikkeavia kokemuksia, enemmistö piti tätä mainearvoa yleensä tai pelkästään positiivisena asiana. Niinpä OTT-tutkinto itsessään vaikuttaisi edistävän asianajajan uraa. Toki oma keskustelunsa on, missä suhteessa väitöskirjaprosessin vaiva on näihin ammatillisiin hyötyihin verrattuna. Tältä osin korostan erään vastaajan esiin tuomaa seikkaa siitä, miten väitöskirjan tekeminen voi olla myös työhyvinvointiteko itselleen eli keino virkistää itseään ja löytää uudenlaista motivaatiota työhön.